

Tálas Ernő

Énekes életem*

Részlet a szerző önéletrajzi könyvéből

Nemcsak opera – daléneklés is van

Pályám nagyobbik részét tulajdonképpen nem is színpadon, hanem a koncertpódiumon töltöttem. Ez annak a következménye, elég későn kerültem színpadra - elmúltam harminc éves, amikor próbát énekeltem a Kir. Operánál Stockholmban. Viszont amikor nyugdíjba helyeztek, túl fiatal voltam ahhoz, hogy abba hagyjam az éneklést. Mert ötven-ötvenkét évesen nem lehet „letenni a lantot”. Márpedig itt az a szokás - tetszik vagy nem tetszik, menni kell. Legtöbbször énektanárként maradnak meg a zene területén – én inkább az aktív éneklést választottam további működésem számára. A daléneklés mindig nagy vonzóerővel volt rám. Ez a műfaj kis formátumával éppúgy rejt magában drámaiságot és

szépséget, mint a nagy színpadi művek. De míg az utóbbiban óriási apparátus áll rendelkezésre a drámai cselekmény megjelenítésében – kezdve a színpadképtől a rendezésig, a karmestertől a zenekarig, az énekesek tömegéig, s a jelmezekig – addig a dalénekes egyedül áll a pódiumon, s teremt világokat.

A daléneklésnek - éppúgy, mint az operai éneklésnek is megvannak a maga óriásai. Ezek között tartjuk számon pl. Heinrich Schlusnust és az utána jövő zseniális daléneklő tolmácsoló művészt, Dietrich Fischer-Deiskaut. Persze rajtuk kívül a nagy énekesek egész sora helyet biztosít magának a daléneklés területén is.

Fischer-Dieskau kitűnő Schubert-analízisét olvasva (A Schubert-dalok nyomában) kellemes meglepetéssel kiáltottam fel, amikor a szerző azt írja, hogy Schlussnust Sebastian Peschko is kísérte Schubert-dalok előadásában.

A meglepetés oka az volt, hogy a neves zongorakísérővel én is énekeltem! Ez a 70-es évek elején történt Kölnben – az ottani Rádió (Westdeutscher Rundfunk) számára készítettünk egy magyar és svéd dalokból álló műsort. S a zongoránál nem kisebb művész ült, mint – Sebastian Peschko!

Nevét már jól ismertem, de a személyes találkozás és a zenei együttműködés lehetősége alaposan megremegtette térdeimet. De félelmem fölösleges volt - a felvétel sikerült és a rendelkezésre álló idő alatt elkészült.

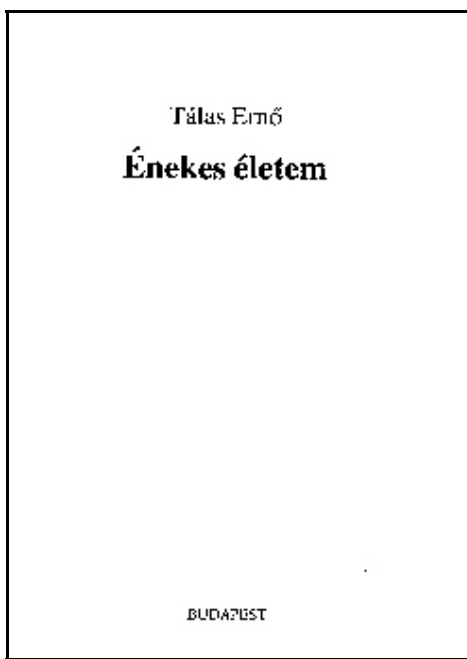
Ezek után kapcsolatba kerültem a Hessischer Rundfunkkal Frankfurt/M-ban, ahol viszont egy Kilpinen és Sibelius-dalokból álló műsort vettünk fel, Ute Starkeval a zongoránál.

A svájci Rádióban is adtam műsort – magyar és svéd dalokkal Zürichben. Különösen a svéd dalok iránt érdeklődtek, hiszen a távoli északi országból nem minden nap találhattak dalokat éneklő tenoristát. Itt Theodor Sack volt a kísérőm.

A Svéd Rádióba többször is meghívtak – magyar népdalfeldolgozásokkal a műsoron. Itt „lemeztársam”, Lasse Gilliacus kísért. Majd magyar műdalokból álló műsort is felvettünk - Willy Hintz kíséretével.

Olasz, német, magyar dalokat is felvett velem a Svéd Rádió – Scarlatti, Caccini, Brahms és Richard Strauss dalaival, s nem maradhatott el néhány népdalfeldolgozás Bartók-tól és Kodálytól sem. A zongoránál Sixten Liedback ült.

Francia dalokat is megörökített velem a Svéd Rádió – a tragikus sorsú Henri Duparc daltermésének néhány gyöngyszemét énekeltem Roland Nilsson zongorakíséretével. A Svéd TV is őrzi néhány felvételemet - a legjobb között zenekari kísérettel történt, William Lind vezényletével.

Emlékek, melyeket modern technikánk megőriz – s tán azok is, akik hallották.

A dalirodalom kimeríthetetlen. Repertoárunkra tűzhetünk akár több száz dalt is, de mindez elenyészően kevés a sok ezernyi szebbnél szebb melódiához, melyet szerzőik megkomponáltak. S még ebből a több száz pozícióból is „kiszűri” az idő és a koncertező gyakorlat azokat a műveket, amelyek leginkább megfelelnek előadó énekhangjának, stílusérzékének, ízlésének, temperamentumának stb. – egyszóval amelyeket legszívesebben énekel.

Itt találkozunk az ún. „örökzöld” melódiák helyzetével, amely különösen a népszerű olasz (nápolyi) dalok esetében aktuális. Mióta a hang megörökítésének technikáját feltalálták, Caruso óta minden nemzedék tenoristájának lemezén szerepelnek az „O sole mio”, „Torna a Surri”, „Santa Lucia”, „Marechiaro” stb. – de Curtis és Tosti fülbemászó melódiái. Ugyanazok a dalok, de a külön

énekesek előadásában új élmény keletkezik a hallgató lelkében, mert két énekes nem éneklí egyformán ugyanazt a dalt. Más a hangszínük, a felfogásuk, a muzikalitásuk, érzébeli hozzáállásuk – egyszóval tolmácsolásuk. S a hallgatónak az a tolmácsolás tetszik, amely az ő „hullámhosszán” érinti meg lelkét. Ezt találja legszebbnek, e előadást élvezi legjobban. Ebből az „ízlésbeli” különbözőségről származtatható, hogy kinek-kinek énekes hangja és előadása tetszik.

Miért lett pl. Caruso a legnagyobb énekes ideál, aki valaha is éneklésre nyitotta a száját? Élő fültanúja már aligha lenne található, s a hangfelvétel őskorának kezdetleges technikája – amely Caruso idejében természetesen a legmodernebb volt – nem adhatja vissza hang-

jának igazi szépségét, előadásának egyedülálló értékét. De még ezekről a felvételekről is hallható a hang varázslatos szépsége, ereje és emberi érzéseket kifejező színdús skálája.

Nem egy könyv megjelent Caruso életéről, énekművészetének elemzéséről és méltatásáról. Magam, mint énekes csak annyit említek meg, hogy engem elsősorban a hangszín érdekel – a „timbre”. Ebben áll a hang szépsége, ez ragad meg elsősorban – s az énekes technikája, felfogása, hangereje stb. másodlagos.

Caruso hangjának sötét, szinte baritonális színe képessé tette őt pl. arra, hogy egy Bohémélet előadáson az indiszponált Colline helyett ő énekelt a basszus áriát a színpalota mögött, miközben kollégája csak tátogott a közönség felé. Carusot hangjának varázslatos színe tette őt a „bel canto” – művészet felülmúlhatatlan alakjává. Társa ebben - nyugodtan mondhatjuk: „primus inter pares” – Benjamíno Gigli volt. A magyar Zenei Lexikon 1965 szerint „...korának legszebb tenorhangja...”, amit én is feltétel nélkül aláírok. Az ő hangja még Carusoénál is szívhez szólóbban hat rám. Néhány kritikusának tartotta síró-sóhajós kitérésait, de ha ezt valaki olyan őszinte emberi érzések kifejezésére tette, mint Gigli, akkor ezek a kitérések helyénvalóak voltak. Mert ki tud szebben sírni-búcsúzni anyjától a Parasztszűzlet-ben, vagy kétségbeesettebben szeretni Des Grieux-ként a Manon Lescaut-ban, mint Gigli? Magamnak már sajnos, nem volt alkalmam őt életben hallani, de az említett két lemezfelvétel hallatán szemem nem marad szárazon. S ha valakit hangi ideálomnak nevezhetek - az Benjamíno Gigli! Magyar vonatkozásban is van hozzájuk hasonló „belcanto” – művész. Ki hallott szebb hangú koloratúr szopránt Gyurkovics Máriánál? Ő semmivel sem volt kisebb tehetség, mint világhíres kollégái Galli Curci vagy Monte. De ő olyan szerencsétlen korban működött, amikor háború és elszigeteltség akadályozta a szabad utat-forgalmat a világkarrier felé. Örök emlékét őrzön az operaelőadásoknak és koncerteknek, amely hallottam diákkoromban. Mert olyan Gilda, vagy Sophie vagy Zerlina nem születik talán száz éven belül sem, mint ő volt.

S mikor fogunk olyan gyönyörű bariton hangot hallani, mint amilyen Svéd Sándoré volt? Felejthetetlen a Don Giovanniban, Rigolettóban, Traviátában - kitérőlehetetlenül élnek bennem. Sőt egy film is megmaradt - Mária nővér volt a címe - gyermekkoromban láttam, amelyben Svéd Sándor éneklő a Küldök néked egy nápolyi dalt c. Fényes kompozíciót. (Be kell vallanom, magam is repertoárumba vettem ezt a szép dalt.) A hang szépsége, amely az emberrel vele születik, s amely meg nem tanulható – ebben van az a varázs, amely felejthetlenné teszi az énekest számunkra. Mert énekelhet valaki bármilyen briliáns technikával, muzikalitással, intelligenciával - a szépséget mindez nem pótolja. Svéd Sándornak természetesen az énekművészethez szükséges remek technikája muzikalitása stb. – de elsősorban varázslatos hangszépsége az, amely előtt közönsége kapitulál.

Hazai látogatásaim egyre több koncertlehetőséget biztosítanak számomra. Mint említettem, egyházi rendezése könnyebben megy - templom és kántor mindenütt van. De nem nélkülözöm a világi műsorú dalestekre való meghívásokat sem. E műsorok összeállításánál szem előtt tartom a közönség összetételét és kívánságait is. Svéd hallgatóságnak természetesen anyanyelvén is adok műsort német közönség pedig nem maradhat Schubert és Brahms nélkül. Magyarjaimnak sem nehéz egy dalestre való műsort összeállítani, de természetesen nekik is bemutatok néhány gyöngyszemet a svéd, vagy német dalirodalomból és olasz „örökzöldek”-ből.

Amíg hívják az embert - menni kell.

Mert nincs nagyobb öröm számomra, mint hazai közönségnek énekelni. Ők értenek meg engem legjobban, hiszen anyanyelvünkön „szólunk” egymáshoz. Közülük jöttem el, ott vannak gyökereim, magyar nyelven kaptam kultúrámat és tudásomat, melyet külföldön hasznosítottam. A Sors és a Történelem különleges és szerencsés fordulata meghozta számomra azt a hihetetlen élményt és reménybeteljesedést is, hogy meg tudom mutatni hazai földön szerzett tanulmányaim gyümölcsét - még időben szülőföldemen is.

Mert ki merte volna hinni akár csak 15-20 évvel ezelőtt is, hogy az a hatalom, amely több százezer honfitársamat (velem együtt) emigrációba kényszerítette - ilyen „rövid uralkodás” után eltűnik a történelem süllyesztőjében? Többen újabb másfél százados „török hódoltság”-tól féltünk. De az történt, ami azon az emlékermen áll, melyet I. Erzsébet királynő adott ki az angoloknak 1588-han a Spanyol Armadán aratott tengeri győzelme emlékére: „Afflavit Deus et dissipati sunt.” (Rájuk fújt az Isten és szétszóródtak.)

Csak a művészet örök!

Epilógus

„Az életet már megjártam,
Többnyire csak gyalog jártam,
Gyalog bizon'
legfőlebb, ha omnibuszon.”

– írta Arany János. Mi pedig – alig száz évvel később – elszakadtunk a Földtől és repülve, mint a madár, közeledünk céljaink felé. Caruso és Melba még hajón szeltek át az óceánokat, hogy elérjék távoli hallgatóikat - Gigli már, ha félelemmel is, de repülőre ült. Az ember pedig a madarakat is legyőzve, a világűrbe is kirepült, s ott, a szó legszorosabb értelmében *végtelen* lehetőségei vannak.

Nekünk, művészeknek – különösen a tolmácsoló művészeknek – igen rövid a működési ideje. Az énekes az amúgy is rövid emberi lét fiatal és erőteljes éveit használhatja csak fel a nagy vokális művek előadására - s ez alig néhány évtized. Alig negyedszázad eltelte után már újabb énekes nemzedék „dörömböl” az ajtókon, s tolja lefelé a színről az „öreg” énekeseket. Ez az állapot természetes és jót tesz az utánpótlásnak. Korunk technikai fejlődése pedig megőrökíti a nagy tolmácsolók, a nagy énekesek teljesítményeit, így szinte társukká válnak az íróknak - amint a könyvek a könyvespolcokra kerülnek, úgy állíthatók melléjük a nagy zeneszerek felvételei is.

Ez a „csoda” még annyira ifjú, hogy fejlődését csak sejteni lehet. A hang megörökítésének története alig száz évvel ezelőtt kezdődött, s ma már túl vagyunk a viaszhenger-fonográf, a kölemezen, az LP-lemezen és ki tudja, mi jön a CD után? Bizonyára valami még szenzációsabb, még jobb, még tökéletesebb. Mit nem adnánk ma érte, ha meg lehetett volna örökíteni Liszt zongorajátékát, vagy Caruso előtti énekes nemzedék hangját és bel canto- művészetét. Ezek elhangzottak s elszálltak mindörökre. Beteljesedett rajtuk a tolmácsoló művészek sorsa – csak addig voltak hallhatók, amíg fiatalon, erejük teljében működhetek. Egészen más az alkotó művész helyzete – a zeneszerző műve megmaradt az utókorra, s előadható bármikor, hosszú idő eltelte után is. Az íróasztal fiókjá megőrzi, amíg a „felfedezés” ideje eljön. Mert a zene addig, amíg el nem hangzik, csak kétdimenziós jelenség papíron. Amikor az előadás folytán átmegegy *a hangzás harmadik dimenziójába*, akkor válik zenévé, zeneművészetté. (Ezt tanította felejthetetlen professzorom a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán, Budapesten, Molnár Imre, az énektanítás nagyszerű tudósa.) Neki tettem fel egyszer a kérdést, hogy mondaná meg, annyi énekes tanítvány közül kiből lesz valóban énekes? S ő azt a dodonai választ adta: „Fiam - tehetség ellen nincs orvosság.”

Igen – a tehetség teret kér. De a tehetség kifejlesztéséhez és érvényesítéséhez – a komoly tanulmányok után szükség van jó adag szerencsére is. Megfelelő időben és helyen olyan emberekkel találkozni, akik tehetnek valamit a fiatal művész érdekében. Egyetlen próbaéneklés vagy fellépés, amelyen „véletlenül” jelen van egy szemfüles ügynök, impresszárió, eldöntheti a tehetséges művész sorsát. Mert ez elindíthatja azt a „láncreakciót”, amely szinte kézről kézre adja a művészt - s a Pálya biztosítva van. Erről álmodik minden fiatal tehetség, s boldog lehet, akinek ez sikerül.

De bármint is történik, s bármilyen nehéz is művészpálya - ha hivatástudat van, az legyőz minden ne kézséget. S ha maga a művész örömet talál munkájában közönsége megérzi ezt és lelkes tapssal fogadja a „tolmácsolást”. S ez minden fáradtságot megér!

„Dum spiro – spero” számomra így alakul. „Dum spiro – vanto.”

* Készült a Püski Kiadó nyomdájában, 2001.